

KIBRIS SORUNUNDA ÖNEMLİ BİR GİRİŞİM: KIBRIS TÜRK TÜR PARTİSİ VE DEMOKRAT PARTİ İLE İLİŞKİLERİ*

AN IMPORTANT INITIATIVE ON THE CYPRUS PROBLEM: CYPRUS TURKISH PARTY AND ITS RELATIONS WITH THE DEMOCRATIC PARTY

Mehmet BALYEMEZ¹

1. Doç. Dr., Başkent Üniversitesi,
mbalyemez@baskent.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-1532-0643>

Makale Türü Article Type
Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Tarihi Application Date
06.08.2021 08.06.2021

Yayına Kabul Tarihi Admission Date
08.02.2022 02.08.2022

DOI
<https://doi.org/10.30798/makuiibf.979807>

* Bu çalışma Türk Tarih Kurumu tarafından 2018 yılında yapılan 18'inci Türk Tarih Kongresinde sunulan "Kıbrıs Türk TÜR Partisi" başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

Öz

Türkiye'nin Kıbrıs'la ilişkisinin kökleri 500 yıllık bir geçmişe uzanır. Kıbrıs'taki Türk varlığı, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethettiği 1571 yılında başlamış ve 307 yıl boyunca Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Ancak bu durum 19'uncu yüzyılın sonlarında değişmiş ve 1878 yılından itibaren Kıbrıs'ta İngiliz egemenliği başlamıştır. Kıbrıs Türkleri 1878 yılından itibaren bir yandan Rumların Enosis mücadelesine karşı direnirken diğer yandan da Osmanlı dönemindeki sosyal, siyasi ve kültürel haklarını almak için mücadele etmişlerdir. Türkiye hükümetleri 1950'li yıllara kadar olan dönemde Kıbrıs Türklerinin bu mücadelesine kısmen destek verirken Lozan Barış Antlaşması ile Akdeniz'de kurulan dengenin bozulmamasına özen göstermişlerdir. Bu durum Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950'li yıllardan sonra değişmeye başlamıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs Rumlarının Enosis isteğini destekleme kararı alması ve bu kapsamda 1954 yılında Sorunu BM'ye taşınması ile 1955 yılında Ada'da başlayan şiddetin Kıbrıs Türklerine de yönelmesi Türkiye'nin Kıbrıs politikasını değiştirmesini sağlayan önemli gelişmelerdendir. Kıbrıs Türk TÜR Partisi, bu gelişmelerin en yoğun yaşandığı 1955 yılı Ağustos ayında kurulmuş ve siyasi hayatına başlamıştır. Demokrat Parti'nin desteği ile kurulan Kıbrıs Türk TÜR Partisi, Türkiye'nin Kıbrıs politikalarının uygulanmasını kolaylaştırırken iktidar partisinin Türkiye kamuoyunda 1958 yılından sonra azalmaya başlayan kamuoyu desteğinin artmasına da doğrudan etkisi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türkleri, Demokrat Parti, Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs Türk TÜR Partisi, Enosis.

Abstract

The roots of Turkey's relations with Cyprus stretches 500-year history. The Turkish presence in Cyprus started in 1571, when the Ottoman Empire conquered Cyprus and remained under Ottoman rule for 307 years. However, this situation changed after the 19th century and the British administration in Cyprus started in 1878. Turkish Cypriots, on the one hand, resisted the Greeks' struggle against Enosis, and on the other hand, struggled to get their social, political and cultural rights in the Ottoman period. The governments of Turkey, while partially support the struggle of Turkish Cypriots from the Lausanne Peace Treaty to the period up to 1950th and showed efforts to maintain the equilibrium established in the Mediterranean. This situation started to change after the 1950s, when the Democratic Party came to power. Greece's decision to support the Enosis request of the Greek Cypriots and in this context, in 1954 the issue to the UN in 1955 with the transport of violence began on the island of Cyprus is one of the important improvements that will change its also directed to Turkey's policy on Cyprus to Turkey. The Cyprus Turkish Party was established in August 1955, when these developments were most intense, and started its political life. Established with the support of the Democratic Party of Cyprus Turkish Party, after Turkey's Cyprus policy of facilitating the implementation of Turkey's ruling party in 1958 to increase the reduction to the public starting public support has a

Keywords: Turkish Cypriots, Demoratic Party, Cyprus Issue, Cyprus Turkish Party, Enosis.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The aim of this study; The aim is to reveal the process of Turkey's involvement in the Cyprus Problem, which still continues today, and in this context, the relations of the Cyprus Turkish Party with the Democrat Party.

Research Questions

Is the process of Turkey's involvement in the Cyprus Problem an original decision? Was the Democratic Party influential in the establishment of the Cyprus Is Turkish Society, was it effective in the establishment of the Cyprus Turkish Party? Was the Taksim thesis put forward by Turkey for the solution of the Cyprus Problem supported by the Cyprus Turkish Party?

Literature Review

In the literature review on the Cyprus Turkish Party, which was examined in this study, no scientific study was found that dealt with the issue in detail. The originality of this study stems from the frequent use of first-hand sources and the detailed studies carried out in the National Archives and Research Department in the Turkish Republic of Northern Cyprus. Methodology

Methodology

In this study, it is aimed to reach an objective result by examining first and second hand sources by using the document scanning technique, one of the qualitative research methods.

Results and Conclusions

Cyprus Turkish Party's activities together with the expansion of the Cyprus problem has increased in both Turkey and England. While supporting the events of Cyprus is Turkish Society, President and Secretary General of Cyprus is Turkish Party took place as speakers during election meetings of Demokrat Parti which had politically difficult times, that enabled masses to be mobilized. During the three years of period of establishment of Cyprus Turkish Party between 1955 and 1958, Cyprus, Turkey, Greece and Britain have faced significant developments and The Cyprus problem entered the solution process after the British proposal in August 1958. The Cyprus problem was resolved, albeit for a while, as a result of the parties' agreement in the talks held in February 1959. The Cyprus Turkish Party administration changed its name, which evokes the island's belonging to Turks, as the Turkish Cypriot National Union.

1. GİRİŞ

Kıbrıs, hem Orta Doğu ile Kuzey Afrika'yı kontrol edecek bir konumda bulunması hem de Anadolu kıyılarına yakınlığından dolayı güçlü devletlerin ilgisini çekmiş ve tarihi boyunca çok sayıda devlet tarafından ele geçirilmiştir. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı ele geçirme ile ilgili planlarını 15'inci yüzyılın sonlarında yapmaya başlamıştır. Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet'in, Akdeniz'de egemenlik kurma kararı sonrasında 1480 yılında Kıbrıs'ın da fethedilmesinin hedeflendiği Rodos seferi yapılmış, ancak başarılı olunamamıştır (Zeki, 1970).

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'a yönelik hedefi bu seferden yaklaşık bir asır sonra gerçekleşmiştir. Kaptanı Derya Barbaros Hayrettin Paşa'nın Akdeniz'deki fetihlerinden sonra sıra Kıbrıs'a gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin adada üslenen korsanların yaptıkları saldırıları önlemek, Katolik Venediklilerin baskısı altındaki Ortodoks Rumları destek isteklerini karşılamak ve Anadolu'nun güneyini emniyete almak maksadıyla başlattığı sefer 1571 yılında zaferle sonuçlanmış ve Kıbrıs ele geçirilmiştir (Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, 2000; Aydemir, 2021).

Osmanlı Devleti 307 yıl boyunca Kıbrıs'ta egemen olmuştur. Kıbrıs, bu süre boyunca Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik, askeri ve siyasi durumdan doğrudan etkilenmiştir. Özellikle 19'uncu yüzyıldaki gelişmeler Kıbrıs'ın geleceğini belirlemiştir.

Bu dönemde İngiltere'nin Asya'daki sömürgelerine giden yolun emniyetini sağlamak düşüncesi ve Orta Doğu'ya yönelik planları ile Rusya'nın "Sıcak Denizlere İnme" hedefi Doğu Akdeniz'deki çıkar çatışmasını şekillendirmiştir. Yeni dönemin bir başka dinamiği de Almanya'nın da sömürge politikaları takip etmeye karar vermesi olmuştur (Turan 2020). İngiltere, sömürge politikası doğrultusunda 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı'nı kontrol etmeyi ve Kahire'deki Orta Doğu karargâhının bekâsını sağlamayı önemli bir hedef olarak belirlemiştir (Gazioğlu 1997). Ancak Süveyş Kanalı'nı kullanma imtiyazına sahip olan Fransa'nın bölgedeki varlığı İngiltere'nin dış politikasını revize etmeye zorlamış ve Kıbrıs'ı ele geçirmeyi gündemine almıştır (Kurat, 1968).

İngiltere için uygun şartlar 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşından sonra oluşmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti, 93 Harbi olarak da bilinen bu savaşta doğuda ve batıda topraklarının bir kısmını kaybetmiş, Rus ordusu batıda İstanbul yakınlarına kadar gelirken doğuda ise Kars, Ardahan, Batum gibi stratejik şehirleri ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti, Rus ordusunun başarıları karşısında 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır (Erim, 1953).

İngiltere, Rusya'nın antlaşmadaki kazanımlarından dolayı Akdeniz'e inme şartlarını elde edebileceğini fark edince gelişmelere müdahil olma kararı almış, Ayastefanos Antlaşması'na itiraz etmiş ve taraf devletlerin rıza göstereceği esasların belirlenmesi amacıyla Berlin'de bir konferans yapılmasını sağlamıştır. Ancak İngiltere, Berlin Konferansı başlamadan önce 4 Haziran 1878 tarihinde Osmanlı Devleti ile Kıbrıs Konvansiyonunu imzalamış ve adanın yönetimini geçici olarak ele geçirmiştir.

Antlaşmaya göre; Rusya, Doğu Anadolu’da ele geçirdiği toprakları elinde tutmakta ısrar edip saldırılarına devam ederse İngiltere Osmanlı Devleti’ne askeri destek verecek, bu desteğin zamanında olabilmesi için Osmanlı Devleti Kıbrıs’ı geçici olarak İngiltere’ye bırakacaktır (Atun, 2007). İngiltere, Kıbrıs Konvansiyonu ile hem adanın yönetimini ele geçirmiş hem de Rusya’nın güneye ilerlemesi halinde Doğu Akdeniz ve Orta Doğu’daki çıkarlarının devamını sağlamak adına önemli bir kazanım elde etmiştir.

İngiltere’nin Kıbrıs’taki hâkimiyeti 1914 ve 1923 yıllarında farklı statülere evrilmiştir. İngiltere, Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Almanya safında katılmasını bahane etmiş ve 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs’ı tek taraflı ilhak etmiştir (Gürel, 1984; The Times, 1914). İngiltere’nin yaptığı “*de facto*” ilhak hamlesi 24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile “*de jure*” olarak hukuki dayanak kazanmıştır (Balyemez, 2021a).

Kıbrıs Türkleri, adanın İngiliz yönetimine devredildiği 1878 yılından sonra Osmanlı dönemindeki siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik imtiyazlarını tek tek kaybetmeye başlamışlardır. Kıbrıs Türkleri, söz konusu haklarını geri kazanmak ve Rumların Enosis “*Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesinin kavramsal ifadesidir*” girişimlerine engel olabilmek amacıyla İngiliz yönetimi boyunca siyasi örgütlenme faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Kıbrıs Türklerinin ilk siyasi örgütlenme girişimleri 20’nci yüzyılın başlarında yapılmış, ancak Birinci Dünya Savaşı esnası ve sonrasındaki gelişmelerden dolayı istenilen düzeyde olmamıştır (Balyemez, 2021a). Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme girişimleri uzun bir süre yapılmamıştır. Ta ki, 1940’lı yılların başına kadar!

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sırasında kabul edilen ve savaş sonrasında oluşturulması planlanan “Yeni Dünya” düzeninin belirleyici ilkelerinden olan sömürgeciliğin tasfiyesi ve self determinasyon prensipleri doğrultusunda Kıbrıs’ta da bazı yönetsel kararları uygulamaya başlamıştır. İngiltere, bu kapsamda olmak üzere siyasi örgütlenmelere izin verince, Rumlar 1941 yılında Çalışan Halkın İlerici Partisi (AKEL)’i (Kranitiotis, 1985), Kıbrıs Türkleri ise 1943 yılında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK)’nu (KATAK Anayasası, 1943) kurmuşlardır. Savaş sonrası dönemde Kıbrıs’ın önemini arttıran bir başka gelişme ise, İngiltere’nin Doğu Akdeniz’deki çıkarları bakımından son derece önemli olan Filistin’deki ve Süveyş Kanalı bölgesindeki askeri varlığını sonlandırmak zorunda kalması olmuştur. İngiltere; 1948 yılında Filistin’deki, 1954 yılında ise Süveyş’teki varlığını sonlandırmak zorunda kalınca Doğu Akdeniz bölgesinde tek İngiliz toprağı olarak Kıbrıs kalmıştır. Bununla birlikte İngiltere’nin adadaki durumu, Rumların Enosis isteğini uluslararası alana taşıma düşüncesini 1954 yılında hayata geçirmesi ve 1955 yılı nisan ayında başlayan Rum saldırılarından dolayı zorlaşmıştır. Kıbrıs Türktür Partisi (KTP) bu gelişmelerin yaşandığı 1955 yılında kurulmuştur.

Kıbrıs Türktür Partisi faaliyetlerine başladıktan sonra; İstanbul ve İzmir’de yaşayan gayrimüslimlere 6-7 Eylül 1955 tarihinde saldırılar yapılması, adada toplumlararası çatışmaların şiddetini arttırması sonrasında Kıbrıs Türklerinin direniş örgütleri kurarak can ve mal güvenliğini

sağlamaya çalışması, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını görünür bir şekilde değiştirerek "Taksim" tezini savunması ve Kıbrıs Sorunu'nun geçici de olsa çözüme kavuşması dönemi etkileyen önemli olayların başında gelmektedir.

Makalenin amacı, Kıbrıs Sorunu kapsamında önemli gelişmelerin yaşandığı 1955 yılında kurulan Kıbrıs Türktür Partisi'nin sonraki dönemde yaşanan gelişmelere etkisini ve Demokrat Parti ile ilişkisini ortaya koyabilmektir. Makalenin hazırlanmasında nitel araştırma yöntemi kullanılarak döneme ait birinci ve ikinci elden kaynaklar kullanılmış ve objektif bir sonuca ulaşabilmek hedeflenmiştir.

2. KIBRIS TÜRKLERİNİN SİYASİ ÖRGÜTLENME FAALİYETLERİ (1943-1955)

İngiltere, Kıbrıs'taki varlığını devam ettirmek için İkinci Dünya Savaşı sonrasında yapılacak düzenlemeleri göz önüne bulundurarak adadaki siyasi hayatı canlandırmaya karar vermiş ve Kıbrıs Türk toplumunun ilk siyasi örgütlenmesi olan KATAK'ın 18 Nisan 1943 tarihinde kurulmasını desteklemiştir (Foreign and Colonial Office (FCO), 1944). KATAK'tan bir yıl sonra 23 Nisan 1944 tarihinde liderliğini Dr. Fazıl Küçük'ün yaptığı Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi (KMTHP) kurulmuştur (Halkın Sesi, 1944; Sayıl, 2010).

Her iki siyasi parti 1949 yılına kadar Kıbrıs Türk toplum haklarını elde etmek amacıyla birlikte mücadele etmişlerdir. Ancak Kıbrıs'ta 1949 yılında yaşanan gelişmeler sonraki dönemi şekillendirmiştir. Rumlar, BM Sözleşmesi'nde yer alan "Kendi Geleceğini Kendi Belirleme İradesi/Self Determinasyon" (Soysal, 1965) hakkını gündeme getirmişler ve Enosis amacı doğrultusunda tüm siyasi örgütlerini birleştirmişlerdir. Kıbrıs Türk örgütleri de 1949 yılı eylül ayından itibaren aynı yönde politika izlemişlerdir (Hür Söz, 1949). Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi ve Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu yöneticileri 23 Ekim 1949 tarihinde yaptıkları toplantıda birleşme kararı almış ve iki parti Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) ismi altında birleşmişlerdir (Tekakpınar ve Doğansal, 1991; KMTB Nizamnamesi, 1949; Sayıl, 2010). Kıbrıs Milli Türk Birliği, sonraki dönemde Kıbrıs Türk toplum haklarının elde edilmesi konusunda öncü olmuş ve 1955 yılına kadar yaptığı girişimlerle bu amacı gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Türkiye, bu dönemin büyük bir kısmında Kıbrıs Türklerinin siyasi destek isteklerine mesafeli yaklaşmış ve 1949 yılında Yunanistan ile imzalan dostluk antlaşmasına hanel gelmemesine özen göstermiştir. Türkiye'nin Kıbrıs dış politikasına rağmen, Yunanistan özellikle 1952 yılından sonra Rumların Enosis isteğine açıktan destek vermeye başlamıştır (Türkiye-Yunanistan Kültür Anlaşması, 1949; General Grivas Hayatım, 2012; Mayes, 2019; Armaoğlu, 1959). İngiltere'nin bu dönemdeki Kıbrıs politikası ise adadaki varlığını devam ettirecek şartları oluşturmak esasına dayandırılmıştır. Kıbrıs Türkleri, siyasi örgütlenmeler aracılığıyla Rumların Enosis girişimlerini engellemeye çalışırken Türkiye'de iktidarda olan Demokrat Parti (DP)'den de yardım ummuşlar, ancak bu talepleri istenilen seviyede karşılık bulmamıştır (Armaoğlu, 1959). Ta ki, 1954 yılına kadar!

3. KIBRIS SORUNU'NDA YENİ SÜRECİN İLK YILLARI (1950 -1955)

Kıbrıs Sorunu'nun uluslararası boyuta evrilmesi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. Bu durumu destekleyen gelişmeler; savaş sonunda oluşturulan uluslararası ortam, Yunanistan'daki iç savaşın sona ermesi ve Mareşal Papagos'un iktidara gelmesi, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposluğuna George Michael Mouskas (III. Makarios)'ın seçilmesi, İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığının devamına yönelik politika izlemesi, Kıbrıs'ta toplumlararası çatışmaların başlaması ve Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu'na taraf olmasıdır (Armaoğlu, 1963). İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki bu gelişmeler; Rumların Enosis hedefini gerçekleştirmeleri için uygun şartları sağlamış, İngilizlerin Kıbrıs'taki varlığını ise zora sokmuş, DP Hükümetinin Kıbrıs Türklerini desteklemesini sağlamıştır.

Rumlar, bu dönemde Enosis amaçlarına ulaşmak için Sorunu uluslararası alana taşımayı planlamışlar ve özellikle Yunanistan'ın desteğini sağlamayı birincil amaç olarak belirlemişlerdir. Ancak Yunanistan'ın, iç savaştan sonraki normalleşme çabaları ile ABD'nin yaptığı askeri ve ekonomik yardımların devamına yönelik istekleri Kıbrıs Sorunu'na müdahil olmak düşüncesini ertelemesine yol açmıştır. Türkiye ise hem Yunanistan ile kurulan dostluk ilişkilerinin bozulmaması hem Balkan Paketi'nin oluşturulmasına yönelik çabalarına hanel gelmemesi hem de İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığını sona erdirmeyeceğine dair öngörüsünden dolayı Kıbrıs Sorunu'na mesafeli olmayı tercih etmiştir (Coşkun, 2018; Armaoğlu, 1959; Değerli, 2012).

Yunanistan, 1952 yılında NATO'ya üye olana kadar Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelere müdahil olmamayı tercih ederken Başpiskopos III. Makarios'un Enosis'in desteklenmesine yönelik girişimlerine de olumlu cevap vermemiştir (Koç, 2005). Benzeri durum Kıbrıs Türkleri için de aynı yönde gelişmiştir. Kıbrıs Türk liderliğini temsil eden Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF) Başkanı Faiz Kaymak, Ankara'da yaptıkları temaslarda Rumların Enosis amaçlı girişimlerini anlatmışlar ve Kıbrıs Türklerinin mücadelelerine destek istemişlerse de (KTKF Bülteni, 1952; Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA), 1949), DP Hükümeti Kıbrıs Türklerinin destek isteklerini karşılamak adına somut bir adım atmamışlardır (Mütercimler, 2003; Değerli, 2012; Oran, 2001).

Bu durum 1952 yılından sonra değişmeye başlamıştır. Yunanistan'da 1952 yılı kasım ayında yapılan seçimler, sonraki dönemde izlenen Enosis politikalarını ve karşı tepkileri doğrudan etkilemiştir. Mareşal Aleksandros Papagos önderliğindeki Yunan Canlanışı Partisi'nin seçimlerden zaferle çıkması yeni dönemin belirleyici gelişmelerinden biri olmuştur (İrkiçatal, 2012). Papagos Hükümeti, 1953 yılından itibaren Rumların Enosis isteklerini BM'ye taşıma girişimlerini destekleme kararı almıştır. Bu kapsamdaki ilk girişim, Yunan Dışişleri Bakanı Stefanos Stephanopoulos'un 16 Ekim 1953 tarihinde Atina'daki İngiltere Büyükelçisi'ne bu amaçla verdiği muhtıra olmuştur. Yunan muhtirasında; Kıbrıs Sorunu'nun BM ilkeleri doğrultusunda çözülebilmesi için İngiliz Hükümeti ile hemen görüşmeler

başlanması istenmiş, bu isteğin kabul edilmemesi halinde bulunacak başka yöntemlerle Sorun'un çözüleceği ifade edilmiştir (Koç, 2005).

Kıbrıs Sorunu, Yunanistan'ın devreye girmesi ile bambaşka bir sürece evrilmiştir. Yunan Ordusundan albay rütbesiyle emekli olan Kıbrıs doğumlu Grivas ile Başpiskopos III. Makarios arasında yapılan görüşmede Sorun'un diplomatik yollarla çözülememesi halinde şiddete başvurulması kararı alınmıştır (Druşotis, 2005). Başpiskopos III. Makarios ve Grivas'ın planlamaları doğrultusunda adada şiddet eylemleri yapmak amacıyla kurulan Ethniki Organosis Kyprion Agoniston/ Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü (EOKA) Yunan Hükümeti tarafından da desteklenmiştir (Şahin, 2020).

Yunan Hükümeti, Kıbrıs Sorunu'na müdahil olurken kontrolün kendisinde olmasını istemiştir. Dışişleri Bakanı S. Stephanopoulos, Başpiskopos III. Makarios ve Albay Grivas'ı kendi bilgisi haricinde adada eylem yapmalarını konusunda uyarmıştır. Yunan Hükümeti bir yandan kontrolü elinde tutmak için bu girişimi yaparken diğer yandan da alternatif planın şartlarını oluşturmak amacıyla silahlanma faaliyetlerini desteklemiştir. Başpiskopos III. Makarios bu kapsamdaki ilk girişimi 23 Haziran 1953 tarihinde yapmış ve Yunanistan'dan askeri malzeme tedarik sürecini başlatmıştır (Şahin, 2020; Mayes, 2019). Bu girişimden üç ay sonra Başbakan Papagos, İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden'e Rumların Enosis isteğini iletmiş, ancak olumlu cevap alamamıştır (Holland, 1998). Böylece Yunan Hükümeti'nin bu ilk diplomatik girişimi sonuçsuz kalmıştır.

Kıbrıs Sorunu'nu çözümsüzlük sürecine sokan gelişmeler 1954 yılından sonra hızlanmıştır. Yunan Hükümeti, Kıbrıs'ın geleceğini belirlemek amacıyla yaptığı tüm diplomatik girişimlerden olumsuz yanıt alınca 16 Ağustos 1954 tarihinde "Halkların hak eşitliği ve kendi kaderlerini belirleme" ilkesinin Kıbrıs halkına da uygulanması için BM'ye ilk müracaatını yapmıştır (Year of The United Nations, 1954; Armaoğlu, 1959).

Yunanistan'ın başvurusundan hemen sonra, 24 Ağustos 1954 tarihinde, Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) yönetimi Kıbrıs ile ilgili faaliyet yürüten örgütler arasındaki işbirliği esaslarını belirlemek amacıyla bir kongre düzenlemiştir. Kongre sonunda Kıbrıs'taki gelişmeleri yakından takip etmek amacıyla Kıbrıs Türktür Komitesi (KTK) kurulmuştur (İsmail, 1998). Kıbrıs Türktür Komitesi, Başbakan Adnan Menderes'in de tavsiyesi üzerine tüzel kişilik haline gelmek için yaptığı hazırlıkları tamamladıktan sonra (Bil, 1976) 2 Ekim 1954 tarihinde yapmış olduğu toplantıda ismini Kıbrıs Türktür Cemiyeti (KTC) olarak değiştirmiş ve Hikmet Bil'i KTC Başkanı olarak seçmiştir (Gürses, 2014). KTC'nin kuruluşunda DP Genel Başkanı ve aynı zamanda Başbakan olan Adnan Menderes'in de onayı alınmıştır (Babaoğlu, 2013; 6-7 Eylül Hadiseleri, 1985). Demokrat Parti Hükümeti bu tarihe kadar izlediği Kıbrıs politikasını değiştirmiş ve daha dinamik bir politika takip etmeye başlamıştır (Armaoğlu, 1959). Demokrat Parti'ini bu kapsamda yaptığı ilk girişim Kıbrıs Sorunu hakkında ayrıntılı bir çalışma yapmak olmuştur. DP Hükümeti yaptığı çalışmada Kıbrıs konusunda yeterli hazırlık olmadığını fark edince hemen çalışmalara başlamış ve BM'de yapılacak savunmanın temellerini oluşturmak amacıyla

Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yu görevlendirmiştir. Fatin Rüştü Zorlu, ilk olarak Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Kıbrıs Komisyonu adında bir çalışma grubu oluşturmuştur. Komisyon çalışmalarının esasını oluşturacak iki temel ilke ise şu şekilde belirlenmiştir: Kıbrıs hakkında en az Yunanistan kadar hak sahibi olunduğunu belgelerle kanıtlamak ve dünya kamuoyuna duyurmak, Kıbrıs Sorunu çözülmeye kadar Kıbrıs Türklerine her türlü yardımda bulunarak baskıya dayanma güçlerini arttırmak (Dikerdem, 1997). Kıbrıs Komisyonu kuruluş amaçlarından da açıkça anlaşılacağı gibi Türkiye, 1954 yılından itibaren Kıbrıs Sorunu'na müdahil olmak politikasını hayata geçirirken Kıbrıs Türkleriyle olan ilişkilerinin yoğunluğunu da arttırmıştır.

BM Genel Kurulu, Yunanistan'ın başvurusunu 14 Aralık 1954 tarihinde görüşmüş ve Yunan önerisini oy çokluğu ile reddetmiştir. Türkiye, BM kararını olumlu karşılanırken (Armaoğlu, 1959) Yunanistan ve Kıbrıs'ta ise şiddetli tepkilerle protesto edilmiştir. Yunanistan'da ABD ve İngiltere Büyükelçiliklerine saldırı girişiminde bulunulmuş, Kıbrıs'ta ise Rumlar 18 ve 19 Aralık 1954 tarihlerinde başta Lefkoşa ve Limasol olmak üzere birçok yerde İngilizlere saldırmıştır. Kıbrıs'taki İkinci Rum İsyanı olarak isimlendirilen bu saldırılarda birçok İngiliz polisi yaralanmış, üç isyancı Rum genci de hayatını kaybetmiştir (Balyemez, 2021 b; FCO, 1954).

Yunan Hükümeti ve Başpiskopos III. Makarios sonraki süreçte Kıbrıs'ta şiddet eylemlerine başlama planını hayata geçirmeye karar vermişlerdir. Bu amaç doğrultusundaki ilk silah sevkiyatı 1955 yılı ocak ayında yapılmıştır. Ancak İngiliz kolluk güçleri, sevkiyat yapan "Ayios Georgios" adlı yelkenliye operasyon yapmışlar ve gemideki silahlara el koymuşlardır. Gemideki aramada ele geçirilen EOKA bildirisinde, Enosis amacının elde edebilmesi için Kıbrıs halkının İngilizlere karşı ayaklanması çağrısı yapılmıştır (Druşotis, 2005). Yunanistan ve Rumların Enosis'i gerçekleştirmek amacıyla yaptıkları faaliyetlerin silahlanma boyutuna yükseldiği bu dönemde DP yönetimi gelişmeler karşısında itidalli bir politika takip etmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 27 Şubat 1955 tarihinde TBMM'deki konuşmasında; Kıbrıs ile ilgili gelişmeleri takip ettiklerini, Türkiye'yi de yakından ilgilendiren Kıbrıs Sorunu'nun Yunanistan ile kurulan dostluk ilişkilerine ve Balkan Paketi'ne zarar vermemesi için dikkatli bir politikanın izlendiğini belirtmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1955). Demokrat Partinin bu politikası hem Yunanistan'ın hem de Rumların planlarını hızlandırmasına yol açmış, Kıbrıs'a silah sevkiyatı sonraki aylarda da devam etmiş ve 1955 yılı baharında yapılacak saldırılar için uygun şartlar oluşturulmuştur.

Yunanistan ve Rumlar, yeni dönem planlarını 1 Nisan 1955 tarihinde uygulamaya başlamıştır. EOKA, 1 Nisan gece yarısı 00:30 ilâ 00:45 arasında Lefkoşa, Mağusa, Limasol ve Larnaka'daki kamu binalarına patlayıcı maddelerle saldırmıştır. Saldırılarda herhangi bir can kaybı yaşanmamış, ancak kamu binalarının bazılarında maddi hasarlar oluşmuştur (Balyemez, 2021 c; FCO, 1955). Başlangıçta İngiliz sömürge yönetimine yönelen bu saldırılar, 1955 yılı haziran ayından itibaren Kıbrıs Türklerini de hedef almaya başlamıştır (Kelling, 1988).

İngiltere, adada 1955 yılı nisan ayında başlayan saldırılar sonrasında Türkiye'yi de Kıbrıs Sorunu'na dâhil etmek için yeni bir planı uygulamaya koymuştur. İngiliz Hükmeti bu plan kapsamında "Kıbrıs da Dâhil Olmak Üzere, Doğu Akdeniz'i İlgilendiren Siyasi Meseleleri ve Savunma Meselelerini" görüşmek amacıyla Türk ve Yunan hükümetlerini 30 Haziran 1955 tarihinde Londra'da yapılacak olan konferansa davet etmiştir (Armaoğlu, 1959; Armaoğlu, 1963). Türkiye, konferans çağrısına 2 Temmuz günü olumlu yanıt verirken (Zafer, 3 Temmuz 1955) Yunanistan başlangıçta kamuoyu baskısı ve ulusal çıkarları arasında ikilemde kalsa da müttefikleriyle arasının bozulmaması için 5 Temmuz günü konferansa katılma kararını açıklamıştır (Zafer, 6 Temmuz 1955).

Bu dönemde ilginç bir gelişme daha yaşanmıştır. Kıbrıs Türktür Cemiyeti, 20 Temmuz 1955 tarihinde İstanbul Cağaloğlu'ndaki Genel Merkezinde yaptığı toplantıda, Kıbrıs Türk örgütleriyle işbirliği yapılması amacıyla Hikmet Bil başkanlığındaki bir heyetin adaya gönderilmesini kararlaştırmıştır (Cumhuriyet, 21 Temmuz 1955; Milliyet, 21 Temmuz 1955). Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanı Hikmet Bil ile Genel Sekreter Kamil Önal, 17 Temmuz 1955 tarihinde Kıbrıs'a gitmiştir (Vatan, 1955). Kıbrıs'ta coşkuyla karşılanan KTC heyeti KMTB'nin Lefkoşa'daki binasında örgüt liderleriyle bir toplantı yaparak sonraki dönemde izlenecek politikanesaslarını belirlemişlerdir (Hürriyet, 23 Temmuz 1955).

Kıbrıs'taki temaslarından sonra Türkiye'ye dönen KTC Başkanı Hikmet Bil yaptığı açıklamada; Kıbrıs Türklerinin yeni bir siyasi örgütlenmeye ihtiyacı olduğunu, KMTB'nin vakit kaybetmeden Genel Kongre yapması konusunda görüş birliğinin sağlandığını, kurulacak yeni örgütün isminin ise "Kıbrıs Türktür Partisi" olacağını ifade etmiştir (Bil, 1976). Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkanı ile beraberindeki heyetin Türkiye'nin yeni dönemde uygulayacağı Kıbrıs politikasına uygun bir örgütlenmeyi adada hayata geçirmek için yaptığı girişimler sonraki dönemde izlenen Kıbrıs politikasının şartlarını oluşturmuştur.

KTC heyeti Kıbrıs'tan sonra 29 Temmuz 1955 tarihinde Londra'ya gitmiş ve orada düzenlediği basın toplantısında; Yunanistan'ın Kıbrıs'ın kontrolünü ele geçirmesi halinde Türkler ve Yunanlılar arasında savaş çıkabileceği, adadaki gelişmelerin Türkiye tarafından da hassasiyetle takip edildiği açıklanmıştır (Cumhuriyet, 30 Temmuz 1955). Bu açıklamanın yapıldığı dönemde bir başka önemli gelişme daha yaşanmıştır. İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Türklerinin 1952 yılında kurmuş oldukları Londra Kıbrıs Türk Birliği 1955 yılında yaptığı Genel Kurul'da adını Kıbrıs Türktür Cemiyeti olarak değiştirmiştir ((Balyemez, 2021a; Milliyet, 9 Ağustos 1955).

KTC Başkanı Hikmet Bil ve arkadaşlarının hem Kıbrıs'ta hem de İngiltere'de yaptığı temaslarda "Kıbrıs Türktür Partisi/Cemiyeti" örgütlerinin kurulmasına destek vermesi ve Londra'da yaptığı açıklamalarda adanın geleceğine dair Türkiye'nin politikasını keskin ifadelerle deklere etmesi açısından önemlidir. Bu girişimin İngiliz Hükümeti'nin bilgisi dışında yapılabilmesinin söz konusu olmadığı

gerçeği göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin yeni dönemdeki Kıbrıs politikasının İngiltere tarafından desteklendiği/yönlendirildiği söylenebilir.

4. KIBRIS TÜRK TÜR PARTİSİ'NİN KURULUŞU VE DEMOKRAT PARTİ İLE İLİŞKİLERİ

Kıbrıs Türktür Partisi (KTP), İngiliz Sömürge Yönetimi döneminde Kıbrıs'ta kurulan son siyasi örgütlenmedir. KTP'nin çekirdeğini KATAK ve KMTHP'nin 1949 yılı ekim ayında birleşmesi sonucu kurulan Kıbrıs Milli Türk Birliği (KMTB) oluşturmuştur.

Kıbrıs Türktür Partisi'nin kurulduğu 1955 yılında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yunanistan Kıbrıs Sorunu'nu BM gündemine taşımış ancak istediği sonucu alamayınca Rumlar önce 1954 yılı aralık ayında sonra ise 1955 yılı nisan ayında adada isyan çıkarmışlardır. Türkiye ise yıllardır sessiz kaldığı Kıbrıs politikasını terk ederek Sorun'a taraf olmuştur. Kıbrıs'ta ise toplumlararası çatışmalar başlamıştır. Türkiye kamuoyu ise bu dönemden itibaren, Kıbrıs politikasını daha kararlı uygulamaya başlamıştır (Esenbel, 1993).

KMTB yönetimi 17 Temmuz 1955 tarihinde yaptığı toplantıda KTP Nizamnamesi'ni hazırlaması amacıyla sekiz kişiden oluşan bir komisyon belirlemiştir (Halkın Sesi 26 Temmuz 1955). Komisyon çalışmalarını 1955 yılı ağustos ayının ilk haftasında tamamlamış ve Nizamname taslağını 14 Ağustos 1955 tarihinde yapılan KMTB Genel Kongresi'nde açıklamıştır. Kıbrıs Milli Türk Birliği Genel Kongresi'nde partinin ismi "Kıbrıs Türktür Partisi" olarak değiştirilmiştir (Doğansal 2011: XI). Kıbrıs Türktür Cemiyeti, bu kararın alınmasında ve Kıbrıs Türklerinin sonraki dönemde izleyecekleri politikanın belirlenmesinde etkili olmuştur (Yaşın, 1997; Mapolar, 2016; Sayıl, 2010; Zenon, 1989).

KMTB Genel Kongresi'nde örgütün isminin değiştirilmesi kararına ilave olarak 64 maddeden oluşan Parti Nizamnamesi de kabul edilmiştir. KTP Nizamnamesinin 1'inci maddesinde kurucu partiler ifade edilmiş, eski örgütlere mensup kişilerin aynı zamanda KTP'nin kurucu üyeleri olduğu belirtilmiştir. KTP'nin amaçları ise 2'nci maddede şu şekilde ifade edilmiştir (Sayıl, 2010): "Kıbrıs Türk toplumunda birlik ve beraberlik fikirlerinin yayılmasını sağlamak, milli terbiye ve kültürün yerleşmesine çalışmak, Kıbrıs Türklerinin milli ve siyasi haklarını araştırmak ve korumak, Kıbrıs Türklerinin kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmasına çalışmak ve Kıbrıs Türk toplumunun kendi varlığını koruyabilmesi için iktisadi ve toplumsal gelişimini sağlayacak konular üzerinde araştırmalar yapmak, özellikle köylülerin ve işçilerin ekonomik durumlarını iyileştirmek, Kıbrıs Türkünü dünyaya tanıtmak, Anavatan ile kültürel ilişkileri geliştirecek faaliyetlerde bulunmak".

KTP amaçları arasında yer alan "Kıbrıs Türk toplumunun milli ve siyasi haklarını araştırmak" ifadesi dikkat çekicidir. KTP, daha önce de ifade edildiği gibi Kıbrıs Türklerinin İngiliz Sömürge Yönetimi dönemindeki son siyasi örgütlenmesidir. Kıbrıs Türk toplumunun siyasi hakları yazılı olarak ilk kez Mısırlı zade Necati (Özkan) Bey'in 1931 yılında düzenlediği Milli Kongre'de ortaya konulduğu

gibi İkinci Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında kurulan bütün siyasi örgütlerin tüzüklerinde de yer alan bir husus olmuştur (Balyemez, 2021a). Bu konunun sanki önceden hiç tespit edilmemiş gibi belirtilmesi düşündürücüdür! Kıbrıs Türktür Partisi'nin kuruluşunu ilan ettiği 1955 yılı ağustos ayında Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun başkanlığında oluşturulan Kıbrıs Komisyonu da benzer bir çalışma yapmıştır. O çalışmada da Kıbrıs Türk toplum haklarının araştırılarak ortaya konulmasının amaçlandığı ifade edilmiştir (Dikerdem, 1977). Muhtemeldir ki, KTP Nizamnamesi'nin hazırlanması sırasında Dışişleri Bakanlığındaki bu çalışmadan yararlanılmış veya bizzat bakanlık çalışanlarından destek alınmıştır. Bu durumun Demokrat Parti'nin Kıbrıs Türktür Partisi'ne verdiği açık desteğin bir kanıtı olduğu söylenebilir!

KTP'nin kuruluşunu ilan ettiği 1955 yılında bir başka önemli gelişme daha yaşanmıştır. Rum saldırılarının Kıbrıs Türk toplumuna da yönelmesi karşısında, Türkler kendi öz savunmalarını sağlamak amacıyla direniş örgütleri kurmaya başlamışlardır. KTP Başkanı Dr. F. Küçük, söz konusu Rum saldırılarının Kıbrıs Türklerine yöneldiği 1955 yılında Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği (KITEMB) ve Volkan (Var Olmak Lazımsa Kan Akıtmamak Niye) adlı direniş örgütlerinin kuruluşunu desteklemiş ve 1957 yılı kasım ayında kurulacak olan Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'na kadar olan dönemde Türk toplumunun güvenliğinin sağlanmasında da önemli görevler üstlenmiştir (Bozkurt, 2015: Balyemez, 2021a).

Bu dönemde İstanbul ve İzmir'de yaşanan olaylar hem KTC hem de KTP'nin sonraki aylarda sıkıntı yaşamasına yol açmıştır. İstanbul ve İzmir'de 6 ve 7 Eylül 1955 tarihlerinde yaşanan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gayrimüslimlerini hedef alan saldırılardan sorumlu tutulan KTC merkez yönetimi ve şubeleri kapatılmış, KTC Başkanı Hikmet Bil ile birlikte Cemiyet mensubu 87 kişi tutuklanmıştır (Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA), 1955; Armaoğlu, 1959). KTP faaliyetleri 6/7 Eylül olaylarından olumsuz etkilemiş ve Parti bir süre sessiz olmayı ve eylemsiz kalmayı pragmatik bir usul olarak benimsemiştir. Söz konusu olaylar DP'de de huzursuzluklar yaratmış, 30 Kasım 1955 tarihinde Hükümet istifa etmiştir. Yeni Hükümet yine DP tarafından kurulurken, Başbakan Menderes 14 Aralık 1955 tarihinde TBMM'ye sunduğu Hükümet Programı'nda Kıbrıs Sorunu ile ilgili olarak önceden takip edilen politikadan vazgeçilmediğini açıklamıştır (Nezioğlu ve Yılmaz, 2013).

KTP yönetimi ilk Genel Kurul toplantısını 8 Nisan 1956 tarihinde yapmıştır. KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük toplantı açış konuşmasında; Kıbrıs Türk toplumunun Rumların başlattıkları şiddet olaylarının etkilerini yakından hissettiğini ve bundan kaynaklanan endişelerini İngiliz Sömürge Yönetimi'ne iletildiğini ifade ettikten sonra örgütlenmenin ada genelinde daha hızlı yapılmasının önemini vurgulamıştır (Sayıl, 2010).

Türkiye Hükümeti, Kıbrıs ile ilgili gelişmelerin hız kazandığı bu dönemde çoğu zaman KTP yönetiminin adadaki gelişmelerle ilgili görüşlerine müracaat etmiştir. KTP Genel Sekreteri Osman Örek, 1956 yılı ağustos ayında Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında; Kıbrıs'ta yaşanan olayları DP yönetimine

ve Türkiye kamuoyuna aktarmanın milli bir vazife olarak kabul ettiğini ve KTP'nin takip ettiği politikanın Türkiye ile aynı doğrultuda olduğunu belirtmiştir (KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı ile T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği, 2000).

Kıbrıs Türktür Partisi'nin temasları sadece Türkiye ile sınırlı kalmamıştır. Dışişleri Bakanlığında görevli M. Nuri Birgi, KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu (KTKF) Başkanı Faiz Kaymak, Kıbrıs Sorunu'na çözüm bulmak amacıyla gündeme getirilen Lord Raddcliff önerisini görüşmek ve bu öneriye karşı Türkiye'nin tezini ilgili kişilere iletmek için 1957 yılı ocak ayında Londra'da temaslarda bulunmuşlardır (Bozkurt, 7 Ocak 1957; Balyemez, 2021a). KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Londra dönüşünde yaptığı açıklamada; Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için adanın "Taksim" edilmesinin Türkiye'nin gündeminde olduğunu ifade etmiştir (Bozkurt, 21 Ocak 1957).

Kıbrıs Türktür Partisi, 1956 yılının son ayında Belediye kanununda değişiklik yapılması için İngiliz Sömürge Yönetimi'ne başvurmuştur. Kıbrıs Türktür Partisi, bu girişimle ilgili olarak 2 Aralık 1956 tarihinde Lefkoşa'da bir toplantı düzenlemiştir. Kıbrıs Türk belediye meclislerinde görevli üyelerin katıldığı toplantıda; Belediye kanununda değişiklik yapılmasına dair başvurunun dikkate alınmaması halinde belediye meclisi seçimlerinin protesto edilmesi kararlaştırılmıştır (Sayıl, 2010).

KTP yönetimi, Kıbrıs'ta artan şiddet olayları karşısında 2 Şubat 1957 tarihinde yaptığı toplantı sonrasındaki açıklamasında; Rum saldırılarının devam etmesi halinde iki toplumun bir arada yaşamasının imkânsız olacağını belirtmiş, Kıbrıs Türklerinin Rumlarla ilişkilerini bozmamaları konusunda uyarıda bulunmuş ve KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük'e tüm Kıbrıs Türklerini temsil etme yetkisini vermiştir (Sayıl, 2010; Bozkurt, 11 Şubat 1957). Kıbrıs Türk toplumunun kendilerini temsil etme yetkisini KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük'e vermesi önemli bir gelişmedir. Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenme faaliyetlerine başladığı 1943 yılından sonraki hiçbir dönemde bu vb. yetki devri söz konusu olmamıştır. Kıbrıs Sorunu'nun uluslararası alana taşınmış olmasından dolayı bu tür bir yetki devrinin gündeme gelmiş olabileceği, KTP Başkanı Dr. F. Küçük'ün Ada dışında yapacağı temaslarda bu sıfatını ileri sürerek Kıbrıs Türklerinin temsilcisi olarak kabul görmesinin sağlanmasının amaçlandığı ifade edilebilir.

Yunan Hükümeti, adada gerginliğin arttığı bu dönemde önemli bir girişim yapmış ve Kıbrıs Sorunu'nu bir kez daha uluslararası boyuta taşımak amacıyla 20 Eylül 1957 tarihinde BM'ye müracaat etmiştir. Yunan Hükümeti'nin müracaatının kabul edilmesi üzerine KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Türk toplumu temsilcisi sıfatıyla; BM Genel Sekreteri, ABD Başkanı, İngiltere Başbakanı ile Sömürgeler Bakanı ve Başbakan Menderes'e telgraf göndermiştir. KTP Başkanı tarafından gönderilen telgrafta; Kıbrıs Sorunu konusunda kabul edilebilecek tek çözümün Taksim olduğu, bundan başka her önerinin Kıbrıs Türklerini Rumların insafına terk edeceğini, self determinasyon hakkının Kıbrıs Türklerine de tanınması gerektiği ifade edilmiştir (Zafer, 21 Eylül 1957).

Bu dönemde Başbakan Adnan Menderes, Kıbrıs Türklerinin mücadelesine doğrudan etki edecek bir girişimde daha bulunmuştur. Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Başkanlığı görevini sekiz yıldır başarı ile yapmış olan Faiz Kaymak, Başbakan Menderes'in de isteğiyle, 1957 yılı ekim ayında yapılan Genel Kurul'da aday olmamıştır (Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1959). Bu döneme kadar İngiliz Sömürge Yönetimi yargısında kamu görevi yapan Rauf R. Denктаş ise Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Genel Başkanı olarak seçilmiştir. Rauf R. Denктаş, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi, bu gelişmeden çok kısa bir süre sonra 1957 yılı kasım ayında, Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'ni kurmuşlar ve Kıbrıs Türk halkının güvenliğini sağlamaya çalışmışlardır (Balyemez, 2021a).

Kıbrıs'ta iki toplum arasındaki ilişkiler 1958 yılından itibaren kopmaya başlamıştır. Kıbrıs Türklerine yönelik Rum saldırılarının artması ve toplumların birbirine olan güven duygusunun azalması bu kopuşun sebepleri olarak ifade edilebilir. KTP yönetiminin bu dönemdeki faaliyetleri önceki yıllara göre daha yoğun olmuştur. KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük, 1958 yılı başlarında Ankara'daki temasları sırasında düzenlenen basın toplantısında; Taksim tezinin adaya barış getireceğini, Türklerin adayı terk etmeleri için Rumların baskı yaptığını, buna direnilmesi halinde Kıbrıs Türklerinin topluca öldürüleceğinin kiliselerde duyurulduğunu açıklamıştır (Bozkurt, 1 Ocak 1958). KTP Başkanı Dr. F. Küçük'ün temasları sırasında bir başka önemli gelişme daha olmuştur. Dr. Fazıl Küçük, Dışişleri Bakanı F. Rüştü Zorlu ile yaptığı görüşmede; Kıbrıs Türklerinin güvenlik sorunlarını gündeme getirmiş ve 1957 yılı kasım ayında "Volkan" da dâhil olmak üzere dağınık olan tüm direniş gruplarını tek çatı altında toplayan TMT'nin Türkiye tarafından desteklenmesini istemiştir (Bozkurt, 4 Ocak 1958; Balyemez, 2021a).

KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Ankara'dan sonra İstanbul'a gitmiş ve Başbakan Menderes'e Kıbrıs'taki gelişmeler hakkında bilgi vermiştir (Bozkurt, 7 Ocak 1958). İngiliz Hükümeti, Kıbrıs Sorunu'nu çözmek için faaliyetlerini artırdığı 1958 yılında önemli bir girişimde daha bulunmuştur. İngiliz Hükümet Sözcüsü Lord Salisbury, Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda Türkiye ile istişare etmeden hiçbir karar alınmayacağını belirtmesi üzerine KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Salisbury'e gönderdiği telgrafta bu açıklamadan dolayı Kıbrıs Türk toplumu adına teşekkür etmiştir (Bozkurt, 11 Ocak 1958). KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük, Türkiye'de bulunduğu dönemde sadece resmi temaslarda bulunmamış aynı zamanda Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) tarafından organize edilen mitinglere de katılmış ve Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler hakkında bilgi vermiştir (Bozkurt, 15 Ocak 1958).

KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük Türkiye'de iken Kıbrıs'ta şiddet olayları tekrar tırmanmaya başlamıştır. Şiddet olaylarının çoğu Rumlar tarafından yapılırken bir kısmı da İngiliz Sömürge Yönetimi kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiştir. İngiliz kolluk kuvvetlerinin 1958 yılı ocak ayı son haftasında Kıbrıs Türkleri tarafından yapılan gösterilere müdahalesi sırasında yedi Kıbrıs Türk gencinin ölmesiyle sonuçlanan olaylar hem Türkiye'de hem de Kıbrıs'ta gerginliği arttırmıştır. KTP Başkanı Dr. F. Küçük Lefkoşa ve Mağusa'da yaşanan olaylar sonrasında yaptığı açıklamada, "... Kıbrıs'ın artık

Türkiye'nin 68'inci vilayeti olduğunu...” vurgulayarak, Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik yapılan çabalarda gelinen son noktayı vurgulaması açısından önemlidir (Zafer, 9 Şubat 1958).

KTP yönetimi, EOKA'nın 1958 yılı nisan ayında tekrar başlattığı saldırılar sonrasında bazı kararları yürürlüğe sokmuştur. Uzun yıllar gündeme getirilen ancak herhangi bir sonuç alınamayan Belediyeler Sorunu bu dönemde kalıcı olarak çözülmek istenmiştir. KTP yönetiminin 4 Mayıs 1958 tarihinde Lefkoşa'da yaptığı toplantıda bağımsız Türk Belediyesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Aynı toplantıda, İngiliz Sömürge Yönetimi'nin bu karara bir hafta içinde olumlu cevap vermemesi halinde seçimlerin kendi sorumluluklarında yapılması, Rum Belediye Meclisi kararlarının tanınmaması ve Rum Belediyelerine vergi ödenmemesi de kararlaştırılmıştır (Bozkurt, 5 Mayıs 1958). Kıbrıs Valisi Hugh Foot, Kıbrıs Türklerinin ayrı belediye kurma kararı üzerine KTP Başkanı Dr. F. Küçük ile görüşmüştür. KTP Başkanı Dr. F. Küçük görüşmede, bağımsız belediye kurma fikrinden geri dönülmeyeceğini ve Kıbrıs Sorunu'nun ancak Taksim ile çözülebileceğini Vali Foot'a iletmiştir (Bozkurt, 6 Mayıs 1958). KTP yönetiminin kararlı duruşunun bir sonucu olarak Lefkoşa Türk Belediyesi 16 Haziran 1958 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır (Bozkurt, 17 Haziran 1958).

Kıbrıs Sorunu'nda 1958 yılı özel bir yere sahiptir. Bu dönemde bir yandan İngiltere Sorunu çözmek amacıyla ürettiği planları bir bir gündeme getirmiş diğer yandan da Kıbrıs'ta toplumlararası çatışmalar daha da şiddetlenmiş ve hem Türkiye hem de Yunanistan'daki hükümetler ile kamuoylarının mobilizasyonu en üst seviyeye çıkmıştır. Bu dönemde KTP Başkanı sık sık Türkiye'ye gelmiş ve Kıbrıs'taki gelişmeler konusunda hükümeti ve kamuoyunu bilgilendirmiştir (Bozkurt, 24 Mayıs 1958).

Demokrat Parti Hükümeti, Türkiye kamuoyunun Kıbrıs konusunda mobilize olmasını fırsata çevirmiş ve KTP yöneticilerinin de katıldığı geniş katılımlı mitingler düzenlemiştir. KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük, binlerce kişinin katılımı Ankara'daki mitingte “Kıbrıs Türktür Türk Kalacaktır” sloganıyla karşılanmıştır (Bozkurt, 27 Mayıs 1958). Bu konuda başka bir gelişme 1958 yılı mayıs ayında olmuştur. KTP Başkanı Dr. F. Küçük ile Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF) Başkanı Rauf R. Denктаş, Ankara'da yaptıkları görüşmeden sonra adaya dönmeye hazırlanırken Dr. F. Küçük'ün bir süre daha Türkiye'de kalması istenmiştir (Bozkurt, 7 Haziran 1958). Dr. F. Küçük'ün Türkiye'de kalmasının gerekçesi bir süre sonra anlaşılmıştır. KTP Başkanı Dr. Fazıl Küçük, 10 Haziran 1958 tarihinde İstanbul Sultan Ahmet Meydanı'nda yapılan ve 300 bin kişinin katıldığı Kıbrıs mitinginde coşkulu bir konuşma yapmış, Kıbrıs Türk toplumunun İngiltere'nin muhtariyet önerisini reddettiğini, Taksim'den başka çözümün asla kabul edilmeyeceğini açıklamıştır (Bozkurt, 11 Haziran 1958). İstanbul ve Ankara mitinglerinden sonra İzmir ve Adana'da da Kıbrıs mitingleri düzenlenmiştir. Kıbrıs mitinglerinin sayısının artması ve KTP Genel Başkanı Dr. Fazıl Küçük'ün bütün mitinglere katılması mümkün olamayınca KTP Genel Sekreteri Osman Örek de mitinglere davet edilmiştir (Bozkurt, 16 Haziran 1958). Mitinglerde bir yandan Kıbrıs Sorunu ile ilgili çözüm önerileri gündeme getirilirken diğer yandan

da iç politikada zor durumda olan ve kamuoyu desteği günden güne azalan DP Hükümeti'nin propagandasının yapıldığı söylenebilir (Babaoğlu, 2013).

İngiliz Hükümeti, Kıbrıs'ta yaşanan şiddet olaylarının tırmandığı ve bölgesel gelişmelerin bir an evvel Sorun'a çözüm bulunmasını dikte ettirdiği 1958 yılı haziran ayında taraflara yeni bir öneri sunmuştur. KTP yönetimi, bu önerinin de diğerlerinden farklı olmadığını ileri sürmüş ve öneriyi reddetmiştir (Bozkurt, 21 Haziran 1958). İngiliz Hükümeti tarafından hazırlanan bir başka çözüm önerisi 1958 yılı ağustos ayında taraflara sunulmuştur. ABD yönetiminin de çözüm için devreye girdiği bu dönemde yeni planın kabul edilmesi için taraflara baskı yapılmış ve planın uygulama tarihinin 1 Ekim günü olduğu ilan edilmiştir. Türkiye, Konsolos Burhan Işın'ı 1 Ekim 1958 tarihinden itibaren Kıbrıs'a görevlendirmiş ve bir bakıma planı kabul etmiştir (Zafer, 30 Eylül 1958).

Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne yönelik girişimler bu tarihten sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. 1958 yılı aralık ayında yoğunlaşan görüşmelerden sonra 1959 yılı şubat ayında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Sorunu, geçici de olsa çözüme kavuşturulmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti, iki farklı etnik ve dini toplumun uzlaşısı üzerine kurulmuş olduğundan dolayı isminde Kıbrıs'ın Türk olduğunu vurgulayan Kıbrıs Türktür Partisi'nin varlığı bu uzlaşya ters bir algı yaratmıştır. Bu durum KTP yönetiminin de dikkatinden kaçmamış ve 16 Ağustos 1960 tarihinde yapılan Genel Kongre'de partinin ismi tekrar Kıbrıs Milli Türk Birliği olarak değiştirilmiştir (Sayıl, 2010).

5. SONUÇ

Kıbrıs Sorunu'nun kökleri 19'uncu yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Gerek Osmanlı gerekse de Cumhuriyet dönemlerinde Türk Hükümetlerinin Kıbrıs Sorunu'na yaklaşımları farklı olmuştur. Kıbrıs, Lozan Barış Antlaşması ile hukuken İngiltere'ye terk edilince Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Hükümetleri Kıbrıs'ın İngiltere'nin toprağı olduğunu ileri sürmüş ve Akdeniz'de kurulan dengein bozulmamasına özen göstermiştir. Bu durum 1950'li yıllara kadar devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişmeler Kıbrıs'ın durumunu başka bir safhaya sokmuş ve günümüze kadar uzanan süreçte çözülmeyi bekleyen kronik bir sorun halini almıştır. İşte Kıbrıs'ın bir sorun olarak ortaya çıkmaya başladığı bu dönemin başlarında Türkiye'de siyasi iktidar değişmiş, 27 yıldır tek başına hükümet etme gücünü elinde bulunduran CHP yerini DP'ye bırakmıştır. Demokrat Parti, kesintisiz olarak 10 yıl boyunca iktidarda kaldığı dönemin ilk beş yılında Kıbrıs Sorunu'na mesafeli durmaya çalışmış özellikle ABD desteğiyle Balkanlar ve Orta Doğu'da oluşturulan ittifakların bozulmamasına özen göstermiştir. Bu durum 1955 yılı yaz aylarına kadar devam etmiştir. Demokrat Parti, 1955 yılından itibaren Kıbrıs Sorunu ile daha yakından ilgilenirken Kıbrıs Türklerinin İngiliz Sömürge Yönetimi dönemindeki son siyasi örgütlenmesi olan Kıbrıs Türktür Partisi ile de yakın ilişkiler kurmuştur.

Türkiye ve Kıbrıs Türkleri arasındaki ilişkilerin yeniden şekillenmeye başladığı 1950'li yılların ortalarında Rumlar, Kıbrıs Sorunu'nu 1954 yılında BM gündemine taşımalarına rağmen istedikleri sonucu alamayınca 1 Nisan 1955 tarihinde adada şiddet olaylarını başlatmışlardır. Rum saldırıları kısa bir süre sonra Kıbrıs Türklerini de hedef almıştır. Bu gelişmelerin yaşandığı 1955 yılı temmuz ayında Türkiye Londra Konferansı'na davet edilerek Sorun'un taraflarından biri konumuna getirilmiştir. Kıbrıs'taki gelişmelerden dolayı siyasi ortamın iyiden iyiye gerildiği 1955 yılı ağustos ayında kurulan Kıbrıs Türktür Partisi sonraki dönemde Kıbrıs Türk toplumunun siyasi faaliyetlerini belirlemiştir.

İstanbul ve İzmir'de 6 ve 7 Eylül 1955 tarihlerinde yaşanan ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gayrimüslim vatandaşlara yönelik saldırılardan sorumlu tutulan Kıbrıs Türktür Cemiyeti üyelerinin tutuklanması ve Cemiyetin bazı şubelerinin kapatılmasından dolayı KTP'nin etkinliği bir süreliğine durmuşsa da gerginliğin azalmasından sonra tekrar başlamıştır.

Kıbrıs Türktür Partisi, 1956 yılından sonra hem Kıbrıs'ta hem Türkiye'de hem de İngiltere'de önemli faaliyetlerde bulunmuş, Türk Hükümeti tarafından gündeme getirilen Taksim önerisini desteklemiştir. Bununla birlikte Kıbrıs'ta günden güne artan Rum saldırılarına karşı Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini sağlamaya çalışan direniş örgütleri de KTP yönetimi tarafından desteklenmiştir.

Adnan Menderes başkanlığındaki Demokrat Parti yönetimi, Kıbrıs'taki gelişmelere karşı kamuoyunun hassasiyetinin arttığı 1955 yılından itibaren KTP yöneticileri ile yakın temas halinde olmuş, Kıbrıs Türk örgütlerinin çatı örgütü olan KTKF yönetiminin belirlenmesine müdahil olmuş, özellikle iç politikasında güçlükler yaşadığı 1958 yılında Ankara, İstanbul ve İzmir başta olmak üzere büyük şehirlerde düzenlenen Kıbrıs mitinglerinde KTP yönetim kadrosunun yer almasını sağlayarak hem kitleleri mobilize etmiş hem de bir bakıma Demokrat Parti propagandasını yapmıştır.

Kıbrıs Türktür Partisi, Kıbrıs Sorunu'nun çözüldüğü 1959 yılından sonra daha önce uyguladığı aktif politikayı terk etmiş, parti yöneticileri ise Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluş antlaşmalarının esaslarını belirleyen komisyonlarda görev almışlardır. KTP yönetimi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edildiği 1 Ağustos 1960 tarihinden iki hafta sonra 16 Ağustos 1960'da yapılan Genel Kongrede isim değişikliği kararı almış ve partinin ismi Kıbrıs Milli Türk Birliği olarak belirlenmiştir.

Kıbrıs Türktür Partisi, kurulduğu 1955 yılından itibaren, kendisinden önceki siyasi örgütlenmelerin aksine Kıbrıs dışında da önemli faaliyetlerde bulunmuş, bir bakıma Kıbrıs Türk toplumunun sözcüsü olmuştur. Kıbrıs Türktür Partisi, Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde önemli görevler yerine getirdiği, bu süreçte hem Türkiye hem de İngiltere tarafından desteklendiği, Rumların ve Yunanistan'ın Enosis çabalarını Taksim önerisinin ateşli bir savunucusu olarak dengelediği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Armaoğlu, F. (1959). “1955 yılında Kıbrıs meselesinde Türk Hükümeti ve Türk kamuoyu”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2 (14), 57-86.
- Armaoğlu, F. (1963). *Kıbrıs meselesi 1954-1959 Türk hükümeti ve kamuoyunun davranışları (karşılaştırmalı inceleme)*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Atun, A. (2007). *Kıbrıs andlaşmaları, planları ve önemli BM, AB kararları (1571-1983)*. C.I. Lefkoşa: Mağusa Tarihi Araştırma ve Yazın Vakfı Yayını.
- Aydemir, M. (2021). “Kıbrıs’ta Ahilik”, *Kurumsal Anlamda Yönetim ve Strateji*, Ed. Dr. Şahin Karabulut, Nisan 2021, ss. 189-202.
- Babaoğlu, R. (2013). “6/7 Eylül olaylarının muhtemel failleri üzerine bir değerlendirme”, *International Journal of Social Science (JASSS)*, 2 (6), 1349-1371.
- Balyemez, M. (2021a). *İngiliz yönetimi döneminde Kıbrıs Türklerinin siyasi örgütlenmeleri (1923-1960)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Balyemez, M. (2021b). “İngiliz yönetimi döneminde Kıbrıs’ta çıkarılan ikinci Rum isyanı (18-19 Aralık 1954)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (37), 217-252.
- Balyemez, M. (2021c). “Kıbrıs sorununda dönüm noktası: EOKA saldırıları (1 nisan 1955) (İngiliz arşiv belgeleri ışığında)”, *Tarihin Peşinde*, (25), 249-269.
- Bil, H. (1976). *Kıbrıs olayı ve içyüzü*. İstanbul: İtimat Kitabevi.
- Bozkurt, İ (2015). *Kıbrıs Türk Halkı’nın siyaset kurumu üzerine deneme*. Lefkoşa: Zeytin Yayıncılık.
- Bozkurt.* (11 Şubat 1957). “Kıbrıs Türktür Partisinin Fevkalade Toplantısı”.
- Bozkurt.* (7 Ocak 1957). “Bir Türk Heyeti Gelecek Hafta Londra’yı Ziyaret Edecek”.
- Bozkurt.* (21 Ocak 1957). “Heyetimizi Sevgi Saygı ve Muhabbetler Selamlarız”.
- Bozkurt.* (1 Ocak 1958). “Dr. Küçük Ankara’da Beyanat Verdi”.
- Bozkurt.* (4 Ocak 1958). “Dr. Küçük Dışişleri Bakanımızla Görüştü”.
- Bozkurt.* (7 Ocak 1958). “Menderes Dr. Küçük’ü Kabul Etti”.
- Bozkurt.* (15 Ocak 1958). “Dr. F.Küçük Zorlu ile Görüştü”.
- Bozkurt.* (11 Ocak 1958). “Lord Salisbury’e Takdir Telgrafları Gönderildi”.
- Bozkurt.* (5 Mayıs 1958). “Türk Belediyeleri Bir Aya Kadar Teşekkül Edecek”.
- Bozkurt.* (6 Mayıs 1958). “Vali Türk Lideri ile Görüştü”.
- Bozkurt.* (27 Mayıs 1958). “Anavatan’daki Kardeşlerimizin Parolası Kıbrıs Türktür Türk Kalacak”.
- Bozkurt.* (7 Haziran 1958). “Federasyon Başkanı Denктаş Dün Avdet Etti”.
- Bozkurt.* (11 Haziran 1958). “Türk Milletinin Muhteşem Davranışı”.
- Bozkurt.* (16 Haziran 1958). “Ordular ilk Hedefiniz Kıbrıs’tır”.
- Bozkurt.* (17 Haziran 1958). “Lefkoşa Türk Belediye İdaresinden”.
- Bozkurt.* (21 Haziran 1958). “Kıbrıs Planı Reddediliyor”.
- Coşkun, Y. (2018). “1950’ler ve 60’larda Kıbrıs sorunu ve Türk-İngiliz politikaları”, *Tarih Okulu Dergisi*, XXXIV, 853-868.

- Görgüç, B. (2006). *The emergence of Cyprus problem between 1945-1954*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (1949)*. 490-0-001-000-000-6, T.C. Dışişleri Bakanlığı, No:521, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine Hitaben Gönderilen Yazı.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (1955)*. CCA 30-1-0-0-37-226-2, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Dosyası. 6-7 Eylül Olaylarında Tutuklanan Türkiye Milli Talebe Federasyonu Başkanı ve Kıbrıs Türktür Cemiyeti Üyelerinin Serbest Bırakılması.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (1959)*. CCA 30-1-0-0-21-121-4, Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Dosyası. Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Eski Başkanı Faiz Kaymak'ın Başbakan A. Menderes'e yazdığı mektup.
- CMK, *Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi*, Türkiye - Yunanistan Kültür Anlaşması, (1949).
- Değerli, E. S., "Demokrat parti döneminde Türkiye'nin Kıbrıs politikası (1950-1960)", 11 (6), *Gazi Akademik Bakış*, 85-101.
- Demiray, D. (2011). *Dr. Fazıl Küçük'ten satır araları*. Dr. Fazıl Küçük Vakfı Yayınları, Lefkoşa: Selen Ofset Ltd.
- Dikerdem, M. (1997). *Ortadoğu'da devrim yılları bir büyükelçinin anıları*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Drusotis, M. (2005). *Karanlık yön EOKA*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Erim, N. (1953). *Devletlerarası hukuk ve siyasi tarih metinleri (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları)*. C. I, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Esenbel, M. (1993). *Kıbrıs-1, ayağa kalkan adam*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Foreign Colonial Office*. (1944). FCO 141-2828. Economic Survey of Middleast Countries.
- Foreign Colonial Office*. (1954). FCO 141-3320, Incidents on 18th December 1954, Diary of Events.
- Foreign Colonial Office*. (1955). FCO 141-3224'a, The Telegram from Secretary of Cyprus to Government.
- Gazioğlu, A. C. (1997). *İngiliz yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis çemberinde Türkler*. İstanbul: CYREP Yayınları.
- General Grivas, hayatım* (2012). Ed. Charles Folley, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gürel, Ş. S. (1984). *Kıbrıs tarihi (1878-1960) kolonyalizm, ulusçuluk ve uluslararası politika*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gürses, U. (2014). *Kıbrıs Türktür cemiyeti ve faaliyetleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Halkın Sesi*. (25 Nisan 1944). "Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi".
- Halkın Sesi*. (26 Temmuz 1955). "Pazar Günkü Toplantı".
- Holland, R. (1998). *Britain and the revolt in Cyprus 1954-1959*. New York: Oxford University Press.
- Hür Söz*. (4 Eylül 1949). "Birlik ve Beraberliğe Doğru".
- İrkiçatal, E. (2012) "İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin Orta Doğu politikaları için Kıbrıs'ın stratejik önemi ve Kıbrıs meselesinin ortaya çıkışı", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 31-59.
- Kelling, G. H. (1988). *British policy in Cyprus 1939-1955*, (Unpublished Doctor of Philosophy). The University of Texas, ABD.

- KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı ile T.C. Lefkoşa Büyükelçiliği. (2000). *Kıbrıs Türk liderleri, Osman Örek, 1925-1999*, Lefkoşa.
- Koç, S. (2005). *Dünden bugüne Kıbrıs sorunu ve stratejik yaklaşımlar*. İstanbul: IQ Yayıncılık.
- Kranitos, N. (1985). *Zor yıllar*, Lefkoşa: KKTC Enformasyon Dairesi Yayını.
- Mapolar, H. A. (2016). *Aslar, bir devre adını yazanlar-1987*. Lefkoşa: Necati Özkan Vakfı Yayınları.
- Mayes, S. (2019). *Kıbrıs'ın ilk cumhurbaşkanı başpiskopos III. Makarios yaşam öyküsü*, Lefkoşa: Khora Yayınları.
- Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD) (1943). Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) Anayasası. KTY 04-1943-73-01, (Lefkoşa: Birlik Basımevi).
- Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MMAD) (1949). Kıbrıs Milli Türk Birliği Nizamnamesi. (Lefkoşa: Hür Söz Basımevi).
- Milli Arşiv ve Araştırma Dairesi (MAAD) (1952). Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Bülteni. (Lefkoşa: ?)
- Mütercimler, E. (2003). *Satılık ada Kıbrıs, barış harekâtının bilinmeyen öyküsü*. Araştırma ve İnceleme:72, Basım 1, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Neziroğlu, İ. ve Yılmaz, T. (2013), *Hükümetler-programları ve genel kurul görüşmeleri, C.2, (22 Nisan 1950-20 Kasım 1960)*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Oran, B. (2001). *Türk dış politikası, kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar. C. I, 1919-1980*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Osmanlı idaresinde Kıbrıs (nüfusu, arazi dağılımı ve Türk vakıfları)*. (2000). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Sabahattin, İ. (1998). 150 soruda Kıbrıs sorunu, Baskı 1, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Sayı, A. (2010). *Dr. Fazıl Küçük'ün anıları ve siyasi örgüt çalışmaları*. Basım 1, Lefkoşa: Yay Ajans Ltd.
- Soysal, İ. (1965). *Türkiye'nin dış münasebetleriyle ilgili başlıca siyasi sndlaşmaları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Stavridines, Z. (1989). "Kıbrıs uyuşmazlığı - ulusal kimlik ve devlet olgusu", (Çev. Birey, E), *Yeni Kıbrıs*, 33-34.
- Şahin, İ. (2020). "Düşünceden eyleme EOKA", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (37), 21-49.
- TBMM Zabıt Ceridesi* (1955). Devre:X, C.V, İçtima:1, Elli Birinci İnikat.
- Tekakpınar, K. ve Doğansal, D. (1991). *Dr. Fazıl Küçük (1906-1984). C. I*, Lefkoşa:?
- The Times*. (6 November 1914). "War with Turkey, Declaration by Great Britain, Annexation of Cyprus".
- Turan, İsmail Bahadır, *Kameralizm ve Devlet Bilimi. Alman Yönetim Düşüncesinin Tarihi*, Orion Kitabevi, Ankara 2020.
- "Varoluş Mücadelemizin Saygın İsmi: Osman ÖREK", *Kıbrıs Türk Liderleri Osman Örek 1925-1999* (2000). Lefkoşa: KKTC Türkiye Büyükelçiliği.
- Yaşın, Ö. (1997). *Nevzat ve ben I*. İstanbul: Yeşilada Yayınları.
- Year of The United Nations* (1954). Erişim 12 Ağustos 2021, http://cdn.un.org/unyearbook/yun/1954_106.pdf.

Zafer. (3 Temmuz 1955). “İngiltere’nin Kıbrıs için Üçlü Konferans Teklifi, Türkiye Yapılan Daveti Kabul etti”.

Zafer. (6 Temmuz 1955). “Yunanistan Üçlü Konferansa İştirak Ediyor”.

Zafer. (21 Eylül 1957). “F. Küçük’ün Telgrafı”.

Zafer. (9 Şubat 1958). “Dr. Fazıl Küçük’ün Halka Hitabı”.

Zafer. (30 Eylül 1958). “Burhan Işın Kıbrıs Türk Temsilcisi Oldu”.

Zeki, V. (1970). *Kıbrıs Tarihi*. Lefkoşa:?

6-7 Eylül Hadiseleri. (1985). Ankara: TBMM Yayınları.